

Titulació	Tipus	Curs	Semestre
2500241 Arqueologia	OT	3	0
2500241 Arqueologia	OT	4	0

Professor de contacte

Nom: Isabel Roda de Llanza

Correu electrònic: Isabel.Roda@uab.cat

Utilització d'idiomes a l'assignatura

Llengua vehicular majoritària: català (cat)

Grup íntegre en anglès: No

Grup íntegre en català: Sí

Grup íntegre en espanyol: No

Prerequisits

No hi ha cap

Objectius

Arqueologia Grega (assignatura optativa del grau d'arqueologia, que permetria obtenir la menció en arqueologia clàssica)

L'assignatura s'estructura en dues parts. La primera part analitza la protohistòria de Grècia i les principals cultures que es desenvolupen en aquest període segons els blocs següents:

- Periodització i problemes cronològics de la Protohistòria de Grècia a partir de les evidències arqueològiques.
- Elements constituents de la cultura minoica a partir de les dades arqueològiques
- Elements constituents de la cultura micènica a partir de les fonts arqueològiques i escrites
- L'època fosca i el naixement de la polis grega.

La segona part estudia el període clàssic i l'hel·lenístic segons els blocs de continguts següents:

- Pressupostos teòrics del classicisme i de l'hel·lenisme
- Producció artesanal i artística
- Topografia
- Arquitectura
- Espais públics i espais privats

Competències

Arqueologia

- Contextualitzar i analitzar processos històrics.
- Desenvolupar un pensament i un raonament crítics i saber comunicar-los de manera efectiva, tant en les llengües pròpies com en una tercera llengua.
- Que els estudiants hagin demostrat que comprenen i tenen coneixements en una àrea d'estudi que parteix de la base de l'educació secundària general, i se sol trobar a un nivell que, si bé es basa en llibres de text avançats, inclou també alguns aspectes que impliquen coneixements procedents de l'avantguarda d'aquell camp d'estudi.
- Que els estudiants hagin desenvolupat aquelles habilitats d'aprenentatge necessàries per emprendre estudis posteriors amb un alt grau d'autonomia.

- Que els estudiants puguin transmetre informació, idees, problemes i solucions a un públic tant especialitzat com no especialitzat.
- Que els estudiants sàpiguin aplicar els coneixements propis a la seva feina o vocació d'una manera professional i tinguin les competències que se solen demostrar per mitjà de l'elaboració i la defensa d'arguments i la resolució de problemes dins de la seva àrea d'estudi.
- Que els estudiants tinguin la capacitat de reunir i interpretar dades rellevants (normalment dins de la seva àrea d'estudi) per emetre judicis que incloguin una reflexió sobre temes destacats d'índole social, científica o ètica.
- Utilitzar els principals mètodes, tècniques i instruments d'anàlisi en arqueologia.

Resultats d'aprenentatge

1. Analitzar els creadors d'un fenomen artístic en un determinat context cultural.
2. Analitzar els receptors d'un fenomen artístic en un determinat context cultural.
3. Analitzar les idees artístiques sobre un fenomen artístic en un determinat context cultural.
4. Analitzar una imatge artística i situar-la en el seu context cultural.
5. Aplicar les tècniques i els instruments d'anàlisi adequats als casos d'estudi.
6. Aplicar tant els coneixements com la capacitat d'anàlisi a la resolució de problemes relatius al camp d'estudi propi.
7. Buscar, seleccionar i gestionar informació de manera autònoma tant en fonts estructurades (bases de dades, bibliografies, revistes especialitzades) com en informació distribuïda a la xarxa.
8. Dominar en el grau necessari els idiomes rellevants per a la pràctica professional.
9. Dominar i identificar la història de l'entorn immediat.
10. Dominar la història universal de l'antiguitat.
11. Dominar l'estructura diacrònica general del passat.
12. Expressar-se eficaçment aplicant els procediments argumentatius i textuais en els textos formals i científics
13. Fer presentacions orals utilitzant un vocabulari i un estil acadèmics adequats.
14. Fer servir la terminologia adequada en la construcció d'un text acadèmic.
15. Identificar el context en què s'inscriuen els processos històrics.
16. Identificar els mètodes propis de l'arqueologia i la seva relació amb l'anàlisi històrica.
17. Identificar les idees principals i les secundàries i expressar-les amb correcció lingüística.
18. Interpretar les fonts materials i el registre arqueològic.
19. Localitzar la informació en la bibliografia secundària de referència.
20. Presentar treballs en formats ajustats a les demandes i els estils personals, tant individuals com en grup petit.
21. Reconèixer la importància de controlar la qualitat dels resultats del treball i de la seva presentació.
22. Reconstruir el panorama artístic d'un determinat context cultural.
23. Relacionar una imatge artística amb altres fenòmens culturals de la seva època.
24. Transmetre els resultats de la recerca arqueològica i comunicar conclusions, de manera clara, tant oralment com per escrit, a un públic tant especialitzat com no especialitzat.
25. Utilitzar el vocabulari tècnic específic i d'interpretació de la disciplina.
26. Utilitzar tant eines informàtiques bàsiques (per exemple, processadors de textos o bases de dades) com programes especialitzats necessaris en la pràctica professional.

Continguts

- BLOC I 1.1 Consideracions prèvies. El medi natural
- 1.2 La caiguda del món micènic i el llegat de l'edat del Bronze
- 1.3 Els inicis de l'època Fosca. Les evidències arqueològiques
- 1.4 El Període protogeomètric i geomètric

- BLOC II Grècia Arcaica
- 2.1 La formació de la societat grega arcaica al s.VIII aC
- 2.2 La formació de la polis. Ciutat i territori
- 2.3 L'expansió colonial grega: La Magna Grècia i Orient

BLOC III. Grècia Clàssica

3.1.- Atenes i Àtica democràtica en el segle V aC

a. Atenes: Guerres i arqueologia de la democràcia

b. Atenes i Àtica - món funerari, món productiu

3.2.- Altres polis clàssiques en el segle V aC: Esparta, Argos, Tebes...

3.3.- Grans santuaris clàssics - V aC: Delfos, Olímpia, Eleusis

3.4.- Món colonial - Magna Grècia (segle V aC)

3.5.- Segle IV aC - El final de la polis clàssica

c. Situació del Peloponès-Àtica (Megalòpolis, Messènia)

d. Territoris de Beòcia, Samotràcia, culte d'Asklepi, Asia Menor (Xenofont - 10.000)

3.6.- Regnes perifèrics - Tessàlia, Epir, Etòlia, Tràcia i Macedònia

BLOC IV. El món hel·lenístic

4.1.- L'expansió macedònica (Filip II i Alexandre III) i els regnes dels diàdocs

4.2.- Sicília i la Magna Grècia durant els segles IV-III aC

4.3.- Graecia Capta - els Romans als territoris hel·lènics

Metodologia

1. Formació dirigida dins de l'aula

S'oferiran exposicions teòriques per introduir i analitzar els aspectes més rellevants de l'arqueologia grega i romana. Aquests continguts es complementaran amb sessions de Power Point, imatges, quadres explicatius, documentals i webs interactius. També es plantejaran exercicis (lectures, comentaris, anàlisi d'exemples, etc.) i es proposaran alguns debats. Algunes sessions encabiran les presentacions orals dels casos preparats pels diferents grups, que s'acompanyaran de preguntes i valoracions amb la participació dels estudiants.

2. Visita arqueològica

L'assignatura teòrica es complementarà amb la visita a exposicions o jaciments arqueològics de Catalunya que siguin fundacions gregues o una forta empremta grega, els continguts exposats a l'aula i en ressaltarà les seves especificitats d'acord amb el context geogràfic i històrico-arqueològic a què pertany.

3. Formació individual

Evidentment, l'estudiant haurà d'aprofundir i ampliar la matèria impartida fent ús de la bibliografia bàsica o recomanada per aclarir i ampliar els continguts del programa. Els dubtes o consultes els podrà adreçar al professorat en l'horari d'atenció al despatx o bé a través de l'e-mail.

4. Treball en grup

Seguint les directrius exposades a l'aula, els estudiants elaboraran en grups de 4 o 5 un petit estudi de cas sobre un tema a escollir, a exposar a classe. Hauran de consultar bases de dades i catàlegs bibliogràfics. Formularan els resultats en un document que lliuraran acompanyat de mapes, imatges i bibliografia. A l'aula s'indicaran els criteris d'elaboració.

Activitats formatives

Títol	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Tipus: Dirigides			
Activitats a l'aula: - classe magistral - lectura d'articles especialitzats amb el subsegüent debat	32	1,28	4, 5, 7, 16, 19, 21, 26
Pràctica de camp: Visita a un conjunt arqueològic: colònia grega o ibèrica o una Visita a Museu o exposició.	15	0,6	2, 23, 24
Pràctiques d'aula: - Veure materials arqueològics grecs.	5,5	0,22	1, 2, 3, 15, 16
Tipus: Supervisades			

Supervisió del treball de cas individual	30	1,2	4, 9, 10, 11, 17, 18, 22, 23
Tipus: Autònomes			
Estudi i lectura sobre la matèria impartida a classe	35	1,4	5, 15, 16, 21
Exercicis i treball de recerca bibliogràfica	25	1	1, 2, 3, 5, 6, 7, 13, 14, 15, 18, 19, 20, 21, 24, 25, 26

Avaluació

Indicadors d'avaluació:

1. Prova teòrica (80%) - 2 exàmens, el primer dels blocs I y II, el segon dels blocs III y IV

Sistema d'avaluació:

S'avaluaran els conceptes impartits a classe a partir d'una pregunta tipus tema - d'anàlisi i síntesi i, opcionalment, també de reflexió crítica - a escollir entre dues opcions a més del comentari d'una diapositiva vista a classe.

Es farà una tercera pregunta de definicions breus sobre els conceptes treballats a classe

Es farà un prova sobre la geografia i cronologia del món antic

2. Exercicis i treball de recerca bibliogràfica (20%): la recerca sobre un tema a exposar a classe no només de monografies i bibliografia especialitzada sinó que també s'ha de demostrar una utilització de bases de dades.

Condicions d'avaluació:

- Hi haurà una única convocatòria.
- La no realització d'un 10% o més de les activitats d'avaluació implicarà un no presentat.
- Si la nota d'una o més de les activitats d'avaluació és inferior al 4,5 sobre 10, no es farà mitja entre les diferents activitats i no s'aprovarà l'assignatura.
- L'entrega amb retard de les activitats d'avaluació sense haver-ho consensuat prèviament amb el professorat restarà un 10% de la nota per cada dia de retard.

Activitats d'avaluació

Títol	Pes	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Exercicis i treball de recerca bibliogràfica	20%	0	0	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26
Proves escrites	80%	7,5	0,3	1, 2, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 15, 16, 17, 18, 22, 23, 25

Bibliografia

Bibliografia general

Principals manuals:

BIERS, W.R. 1996, The Archaeology of Greece, 2ª ed., Ithaca-Londres, Cornell University Press.

BINTLIFF, J. 2012, The Complete Archaeology of Greece. From Hunter-Gatherers to the 20th Century A.D., Chichester, Wiley-Blackwell.

ÉTIENNE, R., MÜLLER, Chr. PROST, F. 2006, Archéologie historique de la Grèce antique, 2ª ed., París, Ellipses.

HÖLSCHER, T., 2010, *L'Archeologia Classica. Un'introduzione*, Roma, L'Erma di Bretschneider.
MEE, Chr., 2011, *Greek Archaeology. A Thematic Approach*, Chichester, Wiley-Blackwell.

LLIBRES GENERALS HISTÒRIA DE L'ART

BOARDMAN, J. (1994) *La sculpture grecque archaïque*.
BOARDMAN, J. (1995) *La sculpture grecque classique*.
BOARDMAN, J. (1996) *Les vases athéniens à figures rouges*.
BOARDMAN, J. (1996) *Les vases athéniens à figures rouges*.
COOK, R.M. (1997) *Greek painted pottery*.
COOK, R.M. ; DUPONT, P. (1998) *East Greek pottery*.
GINOUVES, R. ; MARTIN, R. (eds.) (1985) *Dictionnaire méthodique de l'Architecture, matériaux, techniques de construction, techniques et formes du décor*.
HELLMANN, M.Chr. (1998) *L'architecture grecque. Le livre de poche*.
HELLMANN, M.Chr. (2002) *L'architecture grecque. 1. Les principes de la construction*.
HOLTZMANN, B. ; PASQUIER, A. (1998) *Histoire de l'art antique : l'art grecque*.
MORETTI, J.Ch. (2001) *Théâtre et société dans le Grèce antique. Le livre de poche*.
POLLITT, T.T. (1990) *The art of ancient Greece : Sources and documents*.
SMITH, R.R.R. (1991) *Hellenistic sculpture*.

Bibliografia específica

ADAM, J.P. (1982) *L'architecture militaire grecque*. Paris.
AKURGAL, E. (1970) *Ancient Civilizations and Ruins of Turkey*.
AKURGAL, E. (1983) *Alt-Smyrna*.
ALCOCK, S.E. (1993) *Graecia Capta: the landscapes of Roman Greece*. London.
ALCOCK, S.E.; J.F. CHERRY (ed.) (2004) *Side-by-side survey: comparative regional studies in the Mediterranean world*. Oxbow. Oxford.
ALCOCK, S.E.; R.OSBOURNE, (eds.) (1994) *Placing the Gods: Sanctuaries and Sacred Space in Ancient Greece*. Oxford: Oxford University Press.
ALCOCK, S.E.; R.OSBOURNE, (eds.) (2007) *Classical archaeology*.
AMOURETTI, M.C.; RUZÉ, F. (1987) *El mundo griego antiguo*, Ed. Akal, Madrid.
AMYX, D.A.; LAWRENCE, P. (1996) *Studies in Archaic Corinthian vase painting*, American School of Classical Studies at Athens, Princeton, 1996
ANDRONICOS, M. (1984) *Vergina: the royal tombs*.
ARCHIBALD, Z.H. et al (2001) *Hellenistic economies*.
ARCHIBALD, Z.H. et al (2005) *Making, moving and managing. The world of ancient economies 323-31 BC*.
ARNAUD, P. (2005) *Les routes de la navigation antique. Itinéraires en Méditerranée*.
BARBER, R.N.L. (1987) *The Cyclades in the Bronze Age*, University of Iowa Press, Iowa.
BERNAL, M. (1993) *Atenea Negra. Las raíces afroasiáticas de la civilización clásica*, Ed. Crítica, Barcelona.
BIERS, W.R. (1993) *Art, artifacts and chronology in Classical archaeology*.
BIERS, W.R. (1996) *The archaeology of Greece: An introduction*. Cornell.
BOARDMAN, J. (1985) *The Parthenon and Its Sculptures*. Austin: University of Texas Press
BOARDMAN, J. (1991) *Athenian Black Figure Vases: A Handbook*. London: Thames & Hudson, 1991
BOARDMAN, J. (1991) *Greek Sculpture: The Archaic Period. A Handbook*. Oxford: Oxford University Press
BOARDMAN, J. (1998) *Early Greek Vase Painting: 11th-6th Centuries B.C. A Handbook*. London: Thames & Hudson,
BOARDMAN, J.; GRIFFIN, J.; MURRAY, O. (1988) *Historia Oxford del mundo clásico*, Alianza Editorial, Madrid.
BOERSMA, J.S. (1970) *Athenian Building Policy from 561/0 to 405/4 B.C.* Groningen.
BOWKETT, L. et al (2001) *Classical archaeology in the field: approaches*.
BOYD, M.J. (2002) *Middle Helladic and early Mycenaean mortuary practices in the southern and western Peloponnese*, Archaeopress, Oxford,
BRADLEY, A.A.; NEVETT, L. (ed.) (2005) *Ancient Greek houses and households*. Philadelphia.
BURFORD, A. (1969) *The Greek Temple Builders at Epidauros: A Social and Economic Study of Building the Asklepieion Sanctuary during the 4th and Early 3rd Century B.C.* Liverpool: Liverpool University Press.
CAHILL, N. (2001) *Household and city organization at Olynthus*. New Haven.
CAMP, J.M. (1992) *The Athenian Agora: Excavations in the Heart of Ancient Athens*. London: Thames &

Hudson.

- CAMP, J.M. (2004) *The Archaeology of Athens*. New Haven: Yale University Press.
- CAMP, J.M.; W.B Dinsmoor, Jr., (1984) *Ancient Athenian Building Methods* (Princeton).
- CARTER, J.C. (ed.)(2003) *Crimean Chersonesos: City, Chora, Museum and Environs*. Austin.
- CARTLEDGE, P.; SPAWFORTH, A. (1989) *Hellenistic and Roman Sparta: A tale of two cities*.
- CASTLEDEN, R. (2005) *Mycenaeans*, Routledge, Londres
- CHTCHEGLOV, A. (1992) *Polis et Chora. Cité et territoire dans le Pont-Euxin*. Besançon
- COHEN, G.M. (2006) *The Hellenistic settlements in Syria, Red Sea Basin and North Africa*.
- COOK, B.F. (1987) *Greek Inscriptions* London
- COOPER, F.A. (ed.), (1992-1996) *The Temple of Apollo Bassitas I-IV* (Princeton)
- COTTERELL, L. (1970) *El toro de Minos*, Fondo de Cultura Económica, México
- COTTERELL, A.(1986) *Los orígenes de la civilización europea*, Ed. Crítica, Barcelona,
- COULSTON, J.J. (1977) *Ancient Greek Architects at Work: Problems of Structure and Design*. Ithaca: Cornell University Press.
- COULSTON, W.D.E.; PALAGIA, O.; SHEAR, T.L. JR.; SHAPIRO, T.A.; FROST, F.J., (eds) (1994) *The Archaeology of Athens and Attica under the Democracy. Proceedings of an International Conference Celebrating 2500 Years since the Birth of Democracy, Held at the American School of Classical Studies at Athens, December 4-6, 1992*. Oxbow Monograph 37. Oxford: Oxbow Books..
- CHADWICK, J. (1977) *El mundo micénico*, Ed. Alianza, Madrid
- CHERRY, J. F.; DAVIS, J.L.; MANTZOURANI, E. (1991) *Landscape archaeology as long-term history: northern Keos in the Cycladic Islands from earliest settlement until modern times*, UCLA Institute of archaeology, Los Angeles
- DARCQUE, P. (2005) *L'Habitat mycénien: formes et fonctions de l'espace bâti en Grèce continentale à la fin du IIe millénaire avant J.-C*, Ecole française d'Athènes, Atenes
- DAVIS, J.L. et. Alii (1988), *Sandy Pylos: an archaeological history from Nestor to Navarino*, University of Texas Press, Austin.
- DICKINSON, O. (2000) *La Edad del Bronce Egea*, Ed. Akal, Madrid
- DOMINGUEZ MONEDERO, A.J. (1993) *La polis y la expansión colonial griega. Siglos VIII-VI aC*, Ed. Síntesis, Madrid,
- DRIESSEN, J.; FARNOUX, A. (1991) *La Crète mycénienne: actes de la table ronde internationale organisée par l'Ecole française d'Athènes, 26-28 mars*, Ecole française d'Athènes, Atenes.
- DRIESSEN, J.; MACDONALD, C. (1997) *The Troubled island: Minoan Crete before and after the Santorini eruption*, Université de Liège i University of Texas at Austin, Eupen,
- DUCHÉNE, H. (1992) *La stèle du Port. Etudes thasiennes 14*. Paris.
- DUCREY, P.; KNOEPFLER, D.; FLACHARD, S. (2004) *Erétie: Guide de la cité antique*.
- EMPEREUR, J.Y. (1998) *Alexandria rediscovered*.
- ETIENNE, R. (2004) *Athènes, espaces urbaines et histoire, des origens à la fin du IIIe s. Ap. J.C*.
- ETIENNE, R.; F.ETIENNE (1992) *Discoveries: The search for ancient Greece*, London.
- FAUCOUNAU, J. (2001) *Les Proto-Ioniens: histoire d'un peuple oublié*, Ed. Harmattan, Paris, 2001
- FINLEY, M.I. (1978) *El mundo de Odiseo*, Fondo de Cultura Económica,
- GALLEGO, J.(ed.)(2003) *El mundo rural en la Grecia Antigua*, Ed. Akal, Madrid
- GARLAND, R. (1985) *The Greek Way of Death*. Ithaca: Cornell University Press.
- GARLAND, R. (1987) *The Piraeus from the Fifth to the First Century B.C*. London: Duckworth.
- GONDICAS, D. (1988) *Recherches sur la Crete Occidentale: de l'époque géométrique à la conquête romaine: inventaire des sources archéologiques et textuelles, position du problème*, Hakkert ed. Amsterdam
- GRACE, V.R. (1961) *Amphoras and the Ancient Wine Trade*, Princeton
- GRANDJEAN, Y.; SALVIAT, FR. (1999) *Guide de Thasos*. Paris.
- GRAS, M.; TRÉZINY, H.; BROISE, H. (2004) *Mégara Hyblaea 5. La ville archaïque*.
- GRECO, E. (1996) *Archaeologia della Magna Grecia*, Ed. Laterza, Roma, 1996
- HABICHT, C. (1997) *Athens from Alexander to Antony*, Cambridge.
- HAKULIN, L. (2004) *Bronzeworking on late Minoan Crete: a diachronic study*, Archaeopress, Oxford,
- HAMILAKIS, Y. (2002) *Labyrinth revisited: rethinking Minoan archaeology*, Oxbow Books, Oxford,
- HANSEN, M.H.; RAAFLAUB, K. (eds.)(1995) *Studies in the Ancient Greek Polis [Historia Einzelschriften 95]*, Stuttgart
- HATZIFOTI, L., (2005) *Minoan Crete*, Toubis ed., Attiki,
- HERZ, N.; WAELEKENS, M. (eds.)(1988) *Classical Marble: Geochemistry, Technology, Trade*, Dordrecht
- HOLLOWAY, R. (1991) *The archaeology of ancient Sicily*, London
- HURWITT, J.M. (2004) *The Acropolis in the Age of Pericles*. Cambridge: Cambridge University Press.,

- JAMES, P. (1993) Siglos de oscuridad. Desafío a la cronología tradicional del mundo antiguo, Ed. Crítica, Barcelona, 1993
- JENKINS, I. (1994) The Parthenon Frieze, BM Press
- JEPPESEN, K.; A.LUTTRELL (1986) The Maussolleion at Halikarnassos 2: The Written Sources and their Archaeological Background, Copenhagen
- KARANTZALI, E.; Le Bronze ancien dans les Cyclades et en Crète: les relations entre les deux régions: influence de la Grèce continentale, B.A.R., Oxford, 1996
- KORRES, M. (1995) From Pentelicon to the Parthenon: The Ancient Quarries and the Story of a Half-worked Column Capital of the First Marble Parthenon (Athens 1995).
- KNIGGE, U. (1991) The Athenian Kerameikos, Athens 1991
- KRYSZTOF, N. (2000) Defensible sites in Crete, c. 1200-800 B.C.: LM IIIB/IIIC through Early geometric, Université de Liège, University of Texas at Austin, Lieja, 2000
- KURTZ, D.C.; BOARDMAN, J. (1971) Greek Burial Customs, Ithaca
- LAWRENCE, A.W. (1979) Greek aims in fortification.
- LONIS, R. (1994) La cite dans le monde grec, structures, fonctionnement, contradictions. Paris.
- MAIRS, R. (2011) The archaeology of the Hellenistic far east: a survey. Oxford.
- C. C. Mattusch, Bronzeworkers in the Athenian Agora (Princeton 1982)
- MARINATOS, N.; HAGG, R. (eds.)(1993) Greek sanctuaries. New approaches.
- MARK, I.S. (1993) The Sanctuary of Athena Nike in Athens: Architectural Stages and Chronology [Hesperia Supplement 26] (Princeton 1993)
- MIGEOTTE, L. (2002) L'economie des citées grecques.
- MORRIS, I. (1992) Death-Ritual and Social Structure in Classical Antiquity. Cambridge 1992
- MORRIS, I. (1994) Classical Greece: Ancient Histories and Modern Archaeologies. Cambridge: Cambridge University Press.
- MORRISON, J.S.; COATES, J.F. (1986) The Athenian Trireme: The History and Reconstruction of an Ancient Greek Warship, Cambridge.
- MOUNTJOY, P.A. (et alii) (1995) Mycenaean Athens, P. Aströms forlag, Jonsered, 1995
- MURRAY, O. (1990) Sympotica: A Symposium on the Symposium. Oxford: Oxford University Press., 1990
- MUSSCHE, H.F. et al (eds.)(1975) Thorikos and the Laurion in Archaic and Classical Times, Ghent.
- MYLONAS, G.E. (1961) Eleusis and the Eleusinian Mysteries. Princeton: Princeton University Press.
- NEVETT, L.C. (1999) House and society in the ancient Greek world, Cambridge
- NIELS, J., (ed.)(1996) Worshipping Athena: Panathenaia and Parthenon. Madison: University of Wisconsin Press.
- OAKLEY, J. (2005) Picturing death in Classical Athens.
- OBER, J. (1985) Fortress Attica: Defense of the Athenian Land Frontier, 404-322 B.C. (Leiden 1985);
- OSBORNE, R.G. (1987) Classical landscape with figures: the ancient Greek city and its countryside.
- OSBORNE, R.G. (1988) La formación de Grecia, 1200-479 a.C., Ed. Crítica, Barcelona.
- PARIENTE, A.; TOUCHAS, G. (eds.)(1998) Argos et l'Argolide, topographie et urbanisme.
- PEDERSEN, P. (1992) The Maussolleion at Halikarnassos 3: The Maussolleion Terrace and Accessory Structures, Copenhagen.
- PESANDO, F. (1989) La casa dei Greci.
- PÓRTULAS, J. (2008) Introducció a la Ilíada. Homer entre la història i la llegenda, Editorial Alpha, Barcelona, 2008
- RICHARDS, S. (2003) Near eastern archaeology, a reader.
- RIDGWAY, D. (1997) El Alba de la Magna grecia: Pitecusa y las primeras colonias griegas de Occidente, Ed. Crítica, Barcelona
- ROBERTSON, M. (1992) The Art of Vase Painting in Classical Athens. Cambridge: Cambridge University Press.
- ROLDAN HERVÁS, J.M. (1998) Historia de la Grecia Antigua, Editorial Universidad de Salamanca, Salamanca
- ROTROFF, S. (1992), The missing krater and the Hellenistic symposium: drinking in the Age of Alexander the Great (Princeton: Princeton University Press, 1992
- RUNNELS, C.; Greece before history: an archaeological companion and guide, Stanford University Press, Stanford, 2001.
- SHEAR, Jr., T.L. (1993) "The Persian Destruction of Athens: Evidence from Agora Deposits," Hesperia 62, 383-482.
- SHIPLEY, G., (2000) The Greek world after Alexander, 323-30 BC. Routledge, London.
- SNODGRASS, A.M. Arqueología de Grecia, Ed. Crítica, Barcelona, 1990

STEFFY, J.R. (1994) *Wooden Ship Building and the Interpretation of Shipwrecks* (College Station 1994);
 SPARKES, B. (1991) *Greek pottery. An introduction.*
 SPARKES, B. (1996) *The Red and the Black: Studies in Greek pottery.*
 THOMPSON, H.A. (1959) *The Stoa of Attalos II. Excavations in the Athenian Agora Picture Book 2.* Princeton: American School of Classical Studies at Athens,.
 TOMLINSON, R.A. (1976) *Greek Sanctuaries* (New York)
 THORLEY, J. (1996) *Athenian Democracy* (London/New York)
 TREUIL, R.; DARCQUE, P.; POURSAT, J-C.; TOUCHAIS, G. (1991) *Las civilizaciones egeas del neolítico y de la edad del bronce*, Ed. Labor, 1991
 VALLET, G.; VILLARD, FR. (1983) *Mégara Hyblaea 3. Guide des fouilles.*
 VAN ANDEL, T.J.; RUNELS, C. (1987) *Beyond the Acropolis: a rural greek past.*
 VAN BREMEN, R.; J.M. CARBON, (ed.)(2010) *Hellenistic Caria.* Paris.
 VAN WEES, H. (2004) *Greek warfare, myths and realities.*
 VERMEULE, E. (1971) *Grecia en la Edad del Bronce*, Fondo de Cultura Económica, México, 1971
 WALKER, A. (1977) *Delphi*, Athens
 WHITLEY, J. (2001) *The archaeology of ancient Greece*, Cambridge University Press, Londres
 WILLIAMS, C.K.; N. BROCKIDIS, (ed.)(2003) *Corinth, the centenary 1896-1996.* ASCS Athens.
 WINTER, F. E. (1971) *Greek Fortifications.* Toronto
 WYCHERLEY, R.E. (1978) *The Stones of Athens*, Princeton